

природознавства, а О.Степанів – географії, елементи ручної праці учні вивчали зі С.Сидоровичем, а уроки співу проводив М.Гайворонський. Постійно зростаюча кількість учениць свідчила про популярність гімназій сестер Василянок.

Таким чином, гімназії, які функціонували у першій половині ХХ ст. під керівництвом Василянського Чину, відіграли важливу роль у творенні національної системи освіти, зокрема, в розвитку приватного шкільництва. Вони надавали можливість українським дітям здобувати середню освіту та готуватися до навчання у вищих закладах. Завдяки ідеям милосердя, свободи, взаємодопомоги, поваги до народу та родини, які утверджувалися у змісті виховання учнів, Василянські гімназії були осередками духовно-морального виховання молодих людей, національної культури, рідної мови, формували сильних духом та свідомих патріотів.

Кожен навчально-виховний заклад під їхнім керівництвом вирізнявся добре вкомплектованою бібліотекою, що сприяло самоосвіті учнів, різнобічному вихованню та розвитку молодого покоління. Особливо важливим було те, що малозабезпечені учні всіх семінарій сестер Василянок навчалися за кошти монастирів Василянського Чину. Це надавало можливість талановитій молоді навчатися рідною мовою.

Активну участь у створенні навчально-виховних закладів для галицьких дітей брали й інші чернечі згромадження УГКЦ: сестри Службениці, сестри Пресвятої Родини та сестри святого Вікентія та Павла. Зокрема, їхня діяльність широко розгорнулася у справі виховання дітей дошкільного віку. З цієї метою монахинями при монастирях створювалися так звані захоронки (охоронки, фреблівки) – перші дошкільні заклади у Галичині.

Отже, навчально-виховні заклади Української греко-католицької церкви були й залишаються важливими осередками освіти для української молоді. На початку ХХ ст. їхня діяльність сприяла підвищенню культурно-освітнього рівня галичан. Допмагаючи українській молоді матеріально, надаючи психологічну підтримку та духовну опіку в досить складній політичній та економічній ситуації в Галичині, духовенство намагалося посилити та зберегти в людей дух українства. Примонастирські школи, гімназії, семінарії виховували громадян, свідомих своєї національно-культурної місії й завдань християнського життя.

Список використаної літератури:

1. Шептицький А. Пастирські послання 1899-1914. Т.1. «Артос». Львів. 2007. 1014 с.
2. Перший крок на зустріч. Теоретико-практичні аспекти духовного супроводу освітян / за ред. С.Христафори, М. Буштин, СНДМ. Львів. Дон Бостор. 2013. 168 с.
3. Шептицький А. Пастирські послання. 1918-1939. Т.2. Львів. «АРТОС». 2009. 1248 с.
4. Звіт дирекції семінарії учительської сестер Василянок в Станіславові за рік шкільний 1912/13. – Станіславів: Накладом монастиря сестер Василянок, 1913. – 55 с.
5. Коренець Д. Фахові школи // Рідна школа. – 1936. – № 11. – С. 168-169.
6. Швед М. Спаський та Лаврівський монастирі – осередки духовності й культури в Галичині. Львів. Місіонер, 2000. 112 с.

УДК 373.3(477.87) «ХІХ-ХХ»

Філе Г.Ф.,
магістрант спеціальності 013 Початкова освіта,
Мукачівський державний університет

ВПЛИВ РЕЛІГІЇ НА ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЧАТКОВИХ ШКІЛ ЗАКАРПАТТЯ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХІХ – ПОЧАТОК ХХІ СТОЛІТТЯ)

Питання взаємовідносин релігії та освіти завжди було предметом обговорення та дискусій, не зважаючи на той факт, що школа вже давно відокремлена від церкви, а освіта вже давно стала світською. Разом з тим, ми чітко усвідомлюємо, що релігія є невід’ємною складовою життя сучасного суспільства, адже питання духовності та моральності, які так тісно пов’язані з релігійними принципами та нормами, не втратили актуальності й сьогодні. Слід зазначити, що в історичному вимірі освіта та шкільництво в Україні завжди тісно

пов'язувалися з релігійним вихованням підростаючого покоління. Не винятком були такі зв'язки й в історії закарпатського шкільництва, де вивчення релігії та релігійне виховання були складовою навчальних планів у народних школах аж до середини ХХ століття.

Питання зв'язку релігії та релігійного виховання з освітою та шкільництвом є предметом наукового пошуку вітчизняних науковців: М. Грушевський, І. Крип'якевич, І. Огієнко, В. Пашенко та ін. (вивчення історії церкви в Україні); В. Кемінь, О. Семенов, Г. Розлуцька, Т. Тхоржевська, Г. Філіпчук, М. Чепіль та ін. (роль церков різних конфесій у культурно-освітньому розвитку окремих українських етнічних земель у певний хронологічний період); Г. Ващенко, А. Вихрущ, О. Вишневський, С. Сірополко, О. Сухомлинська та ін. (виховний вплив релігії на розвиток особистості); Д. Бендас, А. Волошин, В. Микитась, О. Мишанич, П. Чучка та ін. (розвиток релігії на Закарпатті).

Закарпаття впродовж означеного в назві дослідження хронологічного періоду входило до складу різних державних утворень: до 1919 р. у складі Австро-Угорської імперії; з 1919 р. по 1938 р. належало Чехословацькій республіці як окрема адміністративно-територіальна одиниця Підкарпатська Русь; з 1939 р. по 1944 р. під назвою Підкарпаття ввійшло до складу Угорщини. Не зважаючи на державно-територіальну приналежність закарпатських земель, населення краю завжди характеризувалося багатонаціональністю та поліконфесійністю. Тобто, на території сучасного Закарпаття в силу геополітичних та історичних обставин мирно проживали представники різних національностей та віросповідань, взаємно збагачуючи культурні традиції один одного. Така різноманітність не могла не позначитися на освітніх процесах у Закарпатті.

Історико-педагогічні дослідження розвитку освіти та шкільництва Закарпаття визначають, що вперше на законодавчому рівні освіта була відділена від релігії ще наприкінці ХVІІІ століття, коли був прийнятий Закон «I. Ratio educationis (Ratio educationis totiusque rei litterariae per regnum Hungariae et provincias eidem adnexas)» у 1777 р., згідно якого в навчальних закладах, де раніше навчання проводилося латинською мовою (на той час у Австрійській імперії це офіційна мова церкви, релігійних богослужінь), було впроваджено рідномовне навчання: «У результаті в хорватських, німецьких, угорських, румунських, русинських, сербських і словацьких селах, містах Угорщини відбулось впровадження навчання рідною мовою» [1, с. 146]. А прийняття у 1806 р. «II. Ratio educationis», як зазначає Ч. Фединець, означало, що «в освітній сфері – в навчальних матеріалах, підручниках тощо – потрібно уникати усього, що з точки зору релігійної або національної толерантності може бути образливим» [1, с. 146].

Разом з тим, церква упродовж всього ХІХ – першої половини ХХ століття в Закарпатті брала активну роль у розвитку шкільництва, адже прийнятий у 1868 р. «Закон про народну освіту» не забороняв релігійним громадам виступати в ролі засновників та утримувачів початкових шкіл, гімназій тощо. Згідно статистичних даних щодо діяльності початкових шкіл у Закарпатті, поданих у монографії О. Фізеші, станом на 1895-1896 н.р. функціонувало 114 греко-католицьких, 34 римо-католицькі, 32 протестантські (реформатські) та 5 єврейських шкіл [2, с. 76]. Окрім того, в навчальних планах було передбачено вивчення «Релігії та етики» як окремого навчального предмету не тільки в парафіяльних школах, але й в державних та муніципальних школах. У розкладі цей навчальний предмет виставлявся у суботу, і його вивчення залежало, насамперед, від віросповідання школярів. Тобто, якщо мова йшла про парафіяльну школу, то діти відвідували уроки релігії в школі, а якщо школа була державною або ж муніципальною, то уроки проводилися представниками різних конфесій або в школі, або в конкретній парафії. Також слід зазначити, що в тогочасних підручниках з навчання грамоти та читання були включені тексти для читання релігійного змісту. Наприклад, у «Книжиці читальній для починаючих» О. Духновича (1847, 1850, 1852) та «Азбуці угро руського и церковно-славянського чтенія» А. Волошина (1908) було вміщено основні молитви, Божі заповіді та інші твори малих форм на релігійну тематику.

У чехословацькому періоді Закарпаття також спостерігаємо участь релігії у створенні шкіл та розвитку освітньої справи. Зокрема, у 1920 р. в Підкарпатській Русі початкову освіту

забезпечували 191 греко-католицьких, 25 римо-католицьких, 30 протестантських (реформатських) та 2 єврейські школи (хайдери) [2, с. 118]. Релігія продовжує вивчатися як окремий навчальний предмет. Розклад проведення уроків та їх зміст узгоджувався з відповідними церковними урядами, при цьому священик, який проводив уроки релігії, зобов'язаний був чітко дотримуватися встановленого порядку. Окрім того, греко-католицьке духовенство створює громадські читальні, які стали не тільки важливими релігійними осередками, але реалізували культурно-просвітницьку місію серед населення.

Особливо поширився вплив релігії на розвиток освіти та шкільництва на початку Другої світової війни. Угорським урядом проводилася широкомасштабна робота з національного виховання населення, де релігійні громади відігравали вагомую роль. Так, церква долучилася до організації благодійної акції «Угорець за угорця», в рамках якої надавалася підтримка дітям з малозабезпечених сімей. Також уроки релігії були спрямовані на популяризацію державницьких ідей та ідей дитячо-юнацької організації «Левенте», яка окрім релігійних цілей мала на меті й національно-патріотичне виховання підростаючого покоління. Відтак, взаємодія школи і релігії у поширенні «левентівських» ідей була визначальною: «через школу дуже много можно помочи для той ціль. Пояснити треба родичамъ и работодателамъ задачу и ціль левентовъ» [2, с. 175]. Разом з тим, слід відмітити, що єврейські школи були зачинені ще в 1939-1940 рр.

Встановлення радянської влади на території сучасного Закарпаття призвело до змін в організації та змісті освіти. Одним із перших кроків нової влади було не тільки здержавлення шкіл, але й заборона релігійного виховання. Тому, 1945 р., коли був прийнятий Декрет Народної Ради Закарпатської України про перехід шкільного виховання у відання держави, можна вважати роком припинення діяльності парафіяльних шкіл і цілковитого виключення релігійного виховання з навчальних планів. Проте, як засвідчить подальша історія, повна заборона релігійного виховання мала більш негативний, аніж позитивний, вплив на розвиток суспільства в цілому та зокрема на моральний та духовний розвиток особистості.

Список використаних джерел

1. Закарпаття 1919 – 2009 років: історія, політика, культура / україномовний варіант українсько-угорського видання / Під ред. М. Вегеша, Ч. Фединець. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2010. 720с.
2. Фізеші О.Й. Початкова школа на Закарпатті (друга половина XIX – початок XXI ст.): монографія. Ужгород: МДУ, 2015. 528 с.

УДК 37.018.3 (477.87)«1919-1939» (043.5)

Черепаня М.Т.,
доктор філософії з педагогічних наук,
асистент кафедри педагогіки дошкільної,
початкової освіти та освітнього менеджменту
Мукачівський державний університет

ПЕДАГОГІЧНІ ЧАСОПИСИ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ ПРО ІНТЕРНАТНУ ОСВІТУ В ЗАКАРПАТТІ

Педагогічна періодика відіграє чималу роль у розвитку освітніх процесів на різних історичних етапах. Її наявність засвідчує про високий рівень розвитку педагогічної науки, а також сприяє поширенню педагогічних ідей, теорій, практичного досвіду тощо. Педагогічні часописи, журнали та інші друковані органи особливо важливу роль відігравали на початку ХХ століття, коли слугували майданчиком для висвітлення педагогічних подій, обговорення цілої низки актуальних педагогічних проблем, у тому числі пов'язаних з вивченням педагогічного процесу, його особливостей у різні історичні періоди, а також питань методики організації освітнього процесу в школах, гімназіях, інтернатах, вирішення проблем виховання підростаючого покоління. Метою нашого наукового пошуку є з'ясування основних тенденцій у висвітленні питань інтернатної освіти на сторінках педагогічних часописів, які виходили друком у першій половині ХХ століття в Закарпатті.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>